

Dalen gård og Dalen hageby

Den gamle Dalen gård fra 1735 domineres i dag av en høgskole og en hageby. Både Lade og Lademoen var på 1800-tallet preget av store, fine gårder. Mange av gårdene ble eid av velstående folk i Trondhjem og var såkalte lystgårder eller avlsgårder. De fleste eiere bodde i byen om vinteren, men om sommeren flyttet de med familien sin ut til det frie livet på landet. Gårdene ble drevet av en forpakter som ble kalt rådsdrenge (rossdrenge) eller avlsgårdshusmann. Eierne fikk mye av det familien trengte fra avlsgården så som poteter, grønnsaker, korn, egg, mel, kjøtt og dessuten fôr til husdyrene, særlig hestene, som de hadde i byen. Dessuten var det god avsetning på produktene i den voksende byen. Det kunne være en god investering å skaffe seg en slik lystgård. Forpakteren fikk husrom på gården for seg og sin familie og skulle ellers leve av gården. Han fikk knapt noen lønn annet enn for særskilte tjenester for eieren. Dalen ble også til som en slik gård. Opprinnelig var det to husmannsplasser, kalt Nedredalsplassene, under Rønningen gård. De ble solgt i 1735 til rådmann Hans Hornemann i Trondhjem og gitt det offisielle navnet Dalen ved skyldsettingen i 1769, men ble til daglig kalt Hornemannsdal. Jordene ble kultivert og gården drevet fram. Den var i familien Hornemanns eie til 1793.

Dalen gård tilhørte Lorckfamilien fra 1793 til 1852 og gikk da under navnet Lorckdalen. I *Strinda bygdebok* bind 1 side 119 finner vi: «I 1819 var besetningen: 1 hest, 7 storfe, 6 småfe, og utseden: 7 tønner korn og 2 tønner poteter. Kornet modnes fullkommen og er fritt for frost og skinn. Det hele areal er 107 mål og er oppdyrket. Driften er lett. Enget er fritt for sten og skog. 2 ljåer avhøster det. Gården mangler brenneskog og havnegang.» I årene 1827-32 ble gården vesentlig utvidet ved kjøp av jord fra Pineberg, Ringve og Rosenlund. Lorck lot gartner Leuthen anlegge en praktfull hage på gården. Den hadde blant annet et lysthus i rokokkostil som nå står på Folkemuséet på Sverresborg. På nordsiden av gårdsplassen ble det plantet rødbøk, barlind, ask og andre sjeldne trær. Hagen hadde en stor rikdom av trær og vekster som slett ikke var vanlig i trønderske hager. Noen av dem står fremdeles som flotte gamle kjempetrær.

Prestegård. I 1852 ble Dalen kjøpt av Opplysningsvesenets fond for 7500 spesiedaler og gjort til prestegård for residerende kapellan (res. kap.) i det store Strinda prestegjeld der Lade kirke var hovedkirke. Overetasjen av våningshuset ble revet og gjenreist som sommerstedet Vangslund på Elgeseter. Huset stod lenge som hovedhus på eiendommen i nærheten av Sykehuset. Det stod til 1986 der hvor nå Medisinsk-teknisk forskningssenter ligger. Thomas Hirsch var den første res. kap. som bodde i presteboligen på Dalen. Den står fremdeles og er i dag musikkavdeling ved Dronning Mauds Minne. Det sies at presten Hirsch syntes han bodde veldig avsides og langt ute på landet! Han ble likevel i Strinda som kapellan i 14 år. Han har fått en gate oppkalt etter seg langs Lademoen kirkegård. Da presten Brian Smith bodde på Dalen, kalte folkevittigheten gården for «Chateaubriand». Chateaubriand er som kjent en biffrett. Dalen var en stor

og god gård. I 1875 hadde den ifølge Strinda bygdebok, en besetning på tre hester, okse, fjorten kyr, tre ungdyr og en gris. Utsæden var på tre tønner (tdr) bygg, 5 ½ tdr. havre, 48 kilo gressfrø og 6 ½ tdr. poteter. I 1879 ble eiendommen Lerkehaug frasolgt og i 1885 ble det fradelt grunn til Meråkerbanen. Dalen var prestegård til 1905.

Dalen blindeskole (Dalen offentlige skole for blinde). Godseieren på Leira, Thonning Ovesen døde i 1881 og testamenterte det meste av sin formue til blindesaken. Han ville at det skulle bygges en blindeskole i Trondheim. Da Dalen prestegård ble solgt i 1905, ble Thonning Ovesens legatsmidler brukt til å kjøpe gården. 40 mål skulle høre til skolen. Resten skulle leies ut eller selges ved behov. Det ble utlyst en arkitektkonkurranse i 1910. Arkitekt Osness vant konkurransen og fikk i oppdrag å bygge skolen. Den nåværende store prektige hovedbygningen ble da reist. Daværende direktør Grennes ved landets spesialskoler satte mye inn på å få et praktbygg nettopp for blinde slik at de skulle ha bevisstheten om å være i et flott bygg. I 1912 kunne de første elevene tas i mot. Blindeskolen ble en yrkesskole for hele landet og en barneskole for det nordenfjelske Norge. Her var klasserom, musikkværelse, gymnastikksal, svømmehall, sovesaler og spisesal. Blindeskolen la blant annet stor vekt på musikk og en rekke av landets mest fremragende organister kom derfra. Det ble drevet blindeskole her helt fram til 1976 med unntak av krigsårene 1940-45. Tyskerne inntok bygningene og bygde brakker og garasjer rundt parken. Bygningene ble svært ramponert av okkupantene. Det viste seg at de også hadde underminert hovedbygget med 4.5 tonn sprengstoff! Skolens store orgel ble ødelagt og erstattet av et nytt i 1962. Det er nå restaurert og står i det nye glasshuset bak hovedbygningen. Kapellboligen ble stående og står fremdeles som et vakkert og velholdt hus nærmere jernbanen. Blindeskolen holdt til her til 1976 da den flyttet til et nytt anlegg, Tambartun i Melhus.

Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) ble grunnlagt i Trondheim i 1947 i den gamle bispegården i Bispegata 9a som Menighetspleienes Barnevernsinstitutt. I 1954 gav kong Haakon VII Dronning Mauds gavebrev til til skolen. Den fikk sitt nåværende navn i 1956. DMMH overtok i 1976 blindeskolens eiendom. Høgskolen er en selveiende stiftelse innenfor Den norske kirke og gir en treårig grunnutdanning og dessuten videregående spesialutdanning så som i spesialpedagogikk. Høsten 1994 kunne høyskolen innvie moderne lokaler som er knyttet fint sammen med de gamle. For å reise dette tilbygget måtte det gamle, store stabburet på gården rives. I 2013 er et nytt stort byggeprosjekt på gang. I 2013 har DMMH 1200 studenter og 130 ansatte derav 95 i forsknings- og undervisningsstillinger. Det er også en egen barnehage på området. I 1983 ble Olavsgården reist av en stiftelse som hadde visjoner om et kurs- og konferansesenter for Den norske kirke, særlig for Nidaros bispedømme. I stedet ble Olavsgården i 1986 overtatt av Det norske misjonsselskap og tatt i bruk som bibelskole. Der var det et vakkert kapell som i

flere år ble brukt av Dalen hageby til adventsamlinger. Senere har Trondheim kommune overtatt Olavsgården som rehabiliteringssenter.

Dalen hageby ble bygget i 1960-årene like øst for blindeskolen. Den omfatter 52 boenheter, eneboliger i rekke, som ligger omkring en stor felles plen og felles lekeplass. Den har en hesteskoformet vei som går inn fra Thonning Owesens gate og ut igjen i samme gate. Byggherre var Dalen hageby a/s ved overrettssakfører Guttorm Stokbak. Det øvrige ansvarlige var rørleggermester Gunnar Fridèn, byggmester K. N. Sjøhaug (senere M. Vårvik), og malermester I. Sylthe. Arkitekt var Jarle Øyasæter. Opprinnelig var det søkt om å få oppføre to villaer i en høyde (nr. 2 og 4) til G. Fridèn og G. Stokbak, men snart kom planen for hele hagebyen. I den første planen er rekkene langs jernbanen tegnet i 90 graders vinkel på dem som faktisk ble bygd senere. De ble snudd fordi det var planlagt en motorvei mellom jernbanen og hagebyen. Den båndla «jernbanetomta» i mange år fremover.

Husene ble fra først av kjøpt til selveie. Tomtene var opprinnelig bykslet, men ble senere solgt til selveie. Bortsett fra nr. 2 og 4 er alle husene i to høyder med full kjeller og en garasje med redskapsbod og søppelrom. Husene er lite endret gjennom årene. Det mest synlige er at noen huseiere har brutt den opprinnelige fargekoden med blå, grønne og gule jordfarger og malt sine hus røde. Mange eiere har bygd verandaen i andre etasje inn til utvidelse av baderommet. Hagebyen ble et godt sted å bo. Mange av familiene ble boende i mange år. Flere som har vokst opp her, er selv blitt huseiere. Helt fra opprinnelsen har huseierne vært forpliktet til å være medlemmer av Dalen hageby vel. Det er en velforening som ivaretar felles interesser og særlig oppgaven med å stelle fellesområdene.

Hagebyen er et sentralt, men rolig og familievennlig område. Den er et godt og trygt bomiljø både for barn og voksne. På lekeplassen og grøntområdene kan barna være trygge. Dalen hageby har vakt interesse som typisk for etterkrigstidens forstadsbebyggelse i Norge og er rosende omtalt i professor Tore Brantenbergs bok *Hus i hage*, Oslo 2002, side 102-109. Boka er utgitt i samarbeid med Den norske stats husbank og har denne interessante undertittelen: *Privatliv og fellesskap i små og store boligområder*. Dalen hageby er foreslått fredet som det beste norske eksempel på den engelske tanken om en hageby, en «garden city». For noen år siden hadde undertegnede besøk av arkitekten. I en lang samtale i vårt atrium fikk han høre at hans intensjoner var oppfylt. Hans hovedtanke var at privatlivet skulle skjermes samtidig som naboene skulle kunne møtes uten inngrep i det private. Velforeningen skulle være et viktig redskap for å møte naboer.

Per Øverland

